

SAMENVATTING

Inleiding

In dit onderzoek is de afhandeling van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik bestudeerd, geuit door een van de ouders tegen de andere ouder in het kader van een (echt)scheidingsprocedure, of een andere civiele procedure over de kinderen in de nasleep van een (echt)scheiding. Hoewel een grote meerderheid van de (echt)scheidingen redelijk harmonieus verloopt in de zin dat de ouders in staat zijn goede en werkbare afspraken te maken over de kinderen, is er een – ogenschijnlijk groeiend – deel dat daar niet toe in staat is of waar allerhande problemen zijn. Dit proefschrift onderzoekt die gevallen waar tijdens een familierechtelijke procedure over de kinderen een van de ouders de andere ouder beschuldigt van seksueel misbruik van een of meer van hun kinderen.

Seksueel kindermisbruik staat in de laatste decennia steeds meer in de maatschappelijke aandacht, en kennis over de schadelijkheid ervan voor de slachtoffers is daarmee in de laatste jaren toegenomen. Wanneer het misbruik gepleegd wordt door een eigen ouder, zijn de gevolgen ervan voor een kind groter dan wanneer het door een vreemde is gepleegd. Niet alleen wordt het kind misbruikt, het kind wordt blootgesteld aan misbruik door een vertrouwenspersoon waar het kind juist op zou moeten kunnen bouwen.

Er heerst in het algemeen een lage bereidheid onder slachtoffers om te rapporteren over seksuele delicten, zowel bij een slachtofferenquête als bij de politie. Delicten van deze aard roepen vaak gevoelens van schaamte op, slachtoffers willen het delict niet herbeleven, zij kunnen bang zijn voor de daders, voor wat een onthulling in gang zou kunnen zetten, en de daders kunnen druk uitoefenen op de slachtoffers om niet naar buiten te treden met hun verhaal. Wat daarnaast bijdraagt aan de lage aangiftebereidheid is de geringe kans dat de aangifte tot een resultaat leidt. Over het algemeen speelt seksueel misbruik zich namelijk af achter gesloten deuren, in een een-op-een setting, waardoor het moeilijk is beschuldigingen bewezen te krijgen. Het opsporen van seksueel misbruik van een kind door een ouder is erg moeilijk. Ook is het de vraag of kinderen vooral op jonge leeftijd seksueel

grensoverschrijdend gedrag als zodanig kunnen herkennen en aan derden melden. Ten slotte zijn kinderen moeilijk te bevragen omdat zij zich verbaal nog niet sterk kunnen uitdrukken.

Een echtscheiding kan de ruimte bieden aan de moeder om seksueel misbruik van haar kind(eren) te melden. Een dergelijke melding betekent niet dat het seksueel misbruik met zekerheid heeft plaatsgevonden. In een deel van de gevallen is het kind daadwerkelijk slachtoffer van seksueel misbruik, maar een deel van de beschuldigingen zal onterecht zijn. Er is geopperd dat in de hitte van de strijd tijdens een scheiding een van de ouders een ongefundeerde beschuldiging van seksueel kindermisbruik als ultiem wapen in de strijd om de kinderen zou kunnen gooien. Beschuldigingen zouden in sommige gevallen inderdaad opzettelijk vals kunnen zijn en gebruikt worden als vorm van wraak bij overspel of vanwege een nieuwe partner van vader, of als een ultiem machtsmiddel om de kinderen van de andere ouder weg te houden. Er dient echter met nadruk gezegd te worden dat onjuiste of ongegronde meldingen lang niet altijd opzettelijk vals zijn. Een moeder kan signalen van het kind, zoals bedplassen, nachtmerries en tegenzin om naar de vader te gaan verkeerd interpreteren als signalen van seksueel misbruik, signalen die zelf weer kunnen samenhangen met ondervonden stress door de scheiding van de ouders.

Het is lastig om vast te stellen of seksueel misbruik heeft plaatsgevonden. Veelal zal onduidelijk zijn wat er aan de hand is: of de beschuldiging op waarheid is gebaseerd, of – al dan niet opzettelijk – onjuist is. Terwijl dit vaak onduidelijk zal zijn, moet de civiele rechter echter wel, met de wetenschap van het risico dat het kind seksueel wordt misbruikt, een beslissing nemen over gezag, verblijf, verdeling van zorg en opvoedingstaken of omgang. Op het eerste gezicht lijkt dit geen problemen te hoeven veroorzaken. Het betreft hier immers een beschuldiging van een strafbaar feit die binnen het strafrechtelijk traject kan worden afgewikkeld, eindigend in een schuldigverklaring of niet. De civiele rechter, die verantwoordelijk is voor de familierechtelijke beslissingen over kinderen rondom en na de scheiding, kan de beslissing van de strafrechter volgen. Er is echter een wezenlijk verschil tussen het strafrecht, waar iemand in staat van beschuldiging is vermoed onschuldig te zijn totdat het tegendeel is bewezen, en het familierecht, waar de bescherming en het belang van het kind centraal staat. Er worden strenge eisen aan strafrechtelijk bewijs gesteld; er moet nagenoeg geen twijfel zijn dat de verdachte schuldig is om hem te kunnen veroordelen. Bij familierechtelijke procedures omtrent kinderen staat echter de veiligheid van het kind centraal. Hierdoor is het uitgangspunt van het familierecht dat als de aanzienlijke kans bestaat dat het kind aan seksueel

misbruik wordt blootgesteld, de civiele rechter alle maatregelen die hem of haar ter beschikking staan, kan en mogelijk zelfs moet nemen om het kind te beschermen. De rechter is daarmee niet gebonden aan de zware bewijsregels die de strafrechter hanteert, maar mag zijn of haar beslissingen baseren op een risico-inschatting voor het kind.

Verkeerde beslissingen van civiele rechters kunnen hier vergaande gevolgen hebben. Enerzijds, als een rechter een gegronde beschuldiging niet als zodanig herkent zou het kind blootgesteld kunnen worden aan meer misbruik. Anderzijds, als een rechter een onterechte beschuldiging serieus neemt kunnen relaties tussen vaders en kinderen onnodig beschadigd worden. Het beoordelen van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik binnen een (echt) scheidingsprocedure of vervolgpprocedure over kinderen is voor de civiele rechter hierdoor geen gemakkelijke taak.

Onderzoek naar het besluitvormend proces van civiele rechters bij dit soort zaken, de rol van eventuele raadsadviezen daarbij, de kenmerken van de gezinnen en de civiele procedures waarbinnen de beschuldigen naar voren worden gebracht, en eventuele interferentie of samenloop van een strafrechtelijk en het civielrechtelijk traject, is schaars. Onduidelijk is om te beginnen hoe groot de omvang van dit probleem is: er is geen informatie over de prevalentie, noch over de verhouding tussen gegronde en niet-gegronde beschuldigingen. Gezien het groeiend besef van de schadelijke gevolgen van (echt)scheidingen en ouderlijke conflicten tijdens en na problematische of ‘vechtscheidingen’ in het kader waarvan de beschuldigen worden geuit en de mogelijke ernstige gevolgen van seksueel kindermisbruik, is meer kennis over deze materie van belang.

Onderzoeksvragen

In dit promotieonderzoek stond de volgende vraag centraal:

Wat is de prevalentie, aard, familiale en juridische context van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik, geuit door een van de ouders tegen de andere ouder in het kader van een (echt)scheidingsprocedure of een daaropvolgende familierechtelijke procedure betreffende gezag, verblijf, verdeling van zorgen opvoedingstaken of omgang, en welke invloed heeft deze beschuldiging op het besluitvormingsproces van civiele rechters in deze procedures?

Deze vraag valt uiteen in vijf deelvragen:

Deelvraag 1

Wat is de familierechtelijke en strafrechtelijke context waarin beschuldigingen van seksueel kindermisbruik tijdens familierechtelijke procedures plaatsvinden?

Deelvraag 2

Wat is er uit internationaal en nationaal onderzoek bekend over de prevalentie en gegrondheid van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik in (echt)scheidingsprocedures, en de afhandeling door de civiele rechter van dit soort zaken?

Deelvraag 3

Wat is in Nederland de aard en familiale context van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik geuit tijdens een (echt)scheidingsprocedure of een daaropvolgende familierechtelijke procedure en hoe worden zij door de civiele rechter afgehandeld?

Deelvraag 4

Hoe verloopt het besluitvormingsproces van civiele rechters in dit type zaken?

Deelvraag 5

Welke procedures hanteren de politie en het Openbaar Ministerie bij meldingen en aangiftes van seksueel kindermisbruik, gedaan door een van de ouders tegen de andere ouder in een context van (echt)scheiding of een daaropvolgende familierechtelijke procedure?

Onderzoeksdesign

Dit proefschrift beschrijft een 'empirical legal' onderzoek gebaseerd op een multidisciplinair mixed methods onderzoeksdesign. De centrale onderzoeksvraag en de daaruit voortvloeiende deelvragen zijn benaderd vanuit verschillende perspectieven: het juridische en het empirische, waarmee law in action in beeld wordt gebracht en geanalyseerd. Het onderzoek is meer empirisch dan normatief (law in the books). Een normatieve civielprocesrechtelijke analyse van de relevante (echt)scheidingszaken is nadrukkelijk niet het doel van dit proefschrift.

Het multidisciplinaire design en de verscheidenheid aan data vragen om een combinatie van verschillende onderzoeksmethodes. Elke deelvraag belicht een andere kant van het onderwerp, en voor beantwoording van elke deelvraag is gebruik gemaakt van verschillende soorten data en een combinatie van onderzoeksmethodes.

Literatuurstudies

De eerste twee deelvragen zijn beantwoord door middel van literatuurstudies. Ten behoeve van de beantwoording van de eerste deelvraag zijn twee verschillende literatuurstudies uitgevoerd, gericht op relevante Nederlandse familierechtelijke en strafrechtelijke literatuur. Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag is relevante internationale literatuur uit verschillende onderzoeksvelden verzameld en geanalyseerd. Bij het zoeken van relevante bronnen zijn zoekmethodes zoals gebruikt in de gedragswetenschappen gecombineerd met de methodes gebruikt door juristen.

Dossiers Raad voor de Kinderbescherming, beschikkingen en justitiële documentatie

Voor de beantwoording van de derde deelvraag is data afkomstig uit een steekproef van gezag- en omgangsonderzoeksdossiers van de Raad voor de Kinderbescherming geanalyseerd. Vervolgens zijn de zaken gekoppeld aan de bijbehorende familierechtelijke beschikkingen en zijn de eventuele uittreksels van de beschuldigde ouders opgezocht in het Justitiële Documentatiesysteem. Hierdoor was het mogelijk om een beeld te geven van de kenmerken van de (echt) scheidingszaken en/of daaropvolgende civiele zaken over gezag, verblijf, verdeling van zorg- en opvoedingstaken of omgang, en van de strafrechtelijke uitkomsten van de beschuldigingen. De rapporten van de Raad voor de Kinderbescherming zijn erg uitgebreid en bevatten veel voor deze studie relevante informatie, zoals kenmerken van ouders en kinderen, de omstandigheden waarin de gezinnen verkeerden, aard en context van de beschuldigingen, de juridische gevolgen van de beschuldiging, en de uitkomsten van een eventueel strafrechtelijk traject. De data was zowel kwalitatief als kwantitatief van aard, reden waarom gebruik is gemaakt van mixed methods: zowel beschrijvende statistische instrumenten als kwalitatieve methodes.

Focusgroep en interviews met civiele rechters en advocaten

Om de vierde deelvraag te beantwoorden, is informatie gebruikt uit interviews gehouden met civiele rechters en advocaten, en uit een focusgroep. De interviews waren semigestructureerd: met behulp van een vooraf vastgestelde onderwerpenlijst is er met de respondenten een gesprek gevoerd.

Literatuurstudie en interviews met medewerkers van de zedenpolitie en het Openbaar Ministerie

De laatste deelvraag is beantwoord door middel van een literatuurstudie naar relevante straf(proces)rechtelijke literatuur en interne documenten van de zedenpolitie, de 'Aanwijzing Zeden' van het Openbaar Ministerie, openbare rapportages en overige trainingsdocumenten van de zedenpolitie. Daarnaast is gesproken met een expert op het gebied van de zedenrecherche met ruime praktijkervaring en met een officier van justitie.

Conclusies

In dit onderzoek heb ik geprobeerd een moeilijk en tot op zekere hoogte ongrijpbaar probleem in kaart te brengen. Uit de verkennende literatuurstudie naar nationale en internationale literatuur werd duidelijk dat het moeilijk is voor civiele rechters om beslissingen te moeten nemen in scheidingzaken of daaropvolgende geschillen over kinderen waarin een van de ouders de ander van seksueel kindermisbruik beschuldigt. Er is echter zowel internationaal als in Nederland verrassend weinig (recent) onderzoek te vinden en best practices, geëvalueerde methodes of richtlijnen met betrekking tot afhandeling van dergelijke zaken ontbreken.

Hier worden de bevindingen die per successievelijke deelvraag in de normatieve en empirische hoofdstukken geadresseerd werden in onderlinge samenhang besproken.

Binnen de strafrechtelijke procedure horen meldingen van seksueel misbruik te worden afgehandeld volgens een vast patroon, ongeacht de aanwezigheid van (echt)scheidingsproblematiek: informatief gesprek – aangifte – plan van aanpak – opsporingsonderzoek. Na afronding van het opsporingsonderzoek wordt door het Openbaar Ministerie besloten of het over zal gaan op vervolging of de zaak zal seponeren. Deze overweging vindt ook plaats in andere fasen van het strafrechtelijk proces. Er wordt daarbij rekening gehouden met de context van de beschuldiging die bij elke melding anders kan zijn. Een ouderlijke scheiding is een van de contextelementen waarmee rekening wordt gehouden. Er zijn geen speciale protocollen voor de omstandigheid van een scheiding, maar de politie en het Openbaar Ministerie zijn zich duidelijk bewust dat een (echt)scheiding competerende factor is. Voor het strafrechtelijk traject wordt de zedenrechercheurs aangeleerd te denken in alternatieve scenario's voor het ontstaan van een beschuldiging, waarvan een bewust valse verklaring van moeder tijdens een

(echt)scheidingsprocedure er een is. Vanwege de strenge eisen aan bewijs in strafrechtelijke procedures leidt een melding lang niet altijd tot vervolging. Ook in de strafzaken waar het wel tot vervolging komt, wordt de zaak vaak geseponeerd vanwege gebrek aan bewijs.

Bij de problematiek die centraal staat in dit proefschrift komen twee juridische velden samen, het familierecht en het strafrecht. Het familierecht biedt geen concrete handvatten voor civiele rechters hoe zij met dit soort beschuldigingen om kunnen gaan als deze naar voren komen tijdens een (echt)scheidingsprocedure of een daaropvolgende familierechtelijke procedure. Ook het strafrechtelijke traject biedt de civiele rechter geen soelaas. Het merendeel van de meldingen en aangiftes leiden niet tot een strafrechtelijk uitspraak. Echter, zelfs in de zaken waarin de strafrechter een uitspraak doet, komt deze vaak pas nadat de civiele rechter beslissingen moet nemen. De civiele rechter kan daarop niet wachten omdat een beslissing over de kinderen niet eindeloos uitgesteld kan worden. Daarom is het decor van het soort zaken dat centraal staat in dit proefschrift eigenlijk het familierecht. Civiele rechters moeten tijdens de familierechtelijke procedure vaak met een inherente onzekerheid kampen over de gegrondheid van de beschuldigingen.

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat het huidige familierecht, waarbij gelijkwaardig ouderschap na scheiding de norm is, een vanuit normatief en emancipatoir oogpunt positieve ontwikkeling, mogelijk een voedingsbodem geeft voor conflicten. De ouders zijn vanwege hun gelijke positie na de scheiding in zekere zin tot elkaar veroordeeld als het gaat om de kinderen. Gegeven dat beiden een gelijkwaardige uitgangspositie hebben, 'loont het' om te strijden. In het ergste geval kan het demoniseren van de andere ouder zo ver gaan dat een ouder een bewust valse beschuldiging uit van seksueel kindermisbruik als 'ultimum remedium' in hun strijd.

Er wordt wel verondersteld dat beschuldigingen van seksueel misbruik vooral naar voren komen tijdens een conflictueuze scheiding of vechtscheiding. Dat blijkt ten dele het geval: uit dit promotieonderzoek is gebleken dat de ouders gemiddeld twee jaar uit elkaar waren op het moment dat de moeder haar vermoedens van het misbruik meldde. Dit laat zien dat de beschuldiging lang niet altijd samengaat met het moment van de scheiding maar nog ver erna op kan komen tijdens (nieuwe) conflicten over de kinderen.

Er is zeer weinig bekend over de prevalentie van dit soort beschuldigingen: het is lastig betrouwbare schattingen te maken. Het merendeel van de geïnterviewde rechters gaf aan dat het aantal beschuldigingen hoger ligt dan de literatuur doet vermoeden. Ondanks dat de rechters terughoudend waren met te noemen van absolute aantallen, merkten zij op dat zij dit soort beschuldigingen regelmatig zien, iets wat werd onderschreven door andere professionals zoals advocaten en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming. Al met al kan geconcludeerd worden dat dit soort beschuldigingen een beperkt, maar duidelijk aanwezig probleem vormen.

De aard van het vermeende misbruik dat in de dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming naar voren kwam was over het algemeen ernstig. De kinderen waren gemiddeld jong (onder de 7 jaar oud) en in de meerderheid van de zaken ging het om een hands-on delict, wat wil zeggen dat er fysiek contact heeft plaatsgevonden tussen dader en slachtoffer. Niet zelden zou er sprake zijn van penetratie.

Hoewel op voorhand duidelijk is dat niet al het vermeende misbruik daadwerkelijk zal hebben plaatsgevonden, heeft het onderzoek laten zien dat het vrijwel onmogelijk is een percentage daarvoor vast te stellen. De rechters die geïnterviewd zijn, gaven aan dat zij vermoeden dat de meeste beschuldigingen ongegrond zijn. Daarnaast gaven ook zij de kanttekening dat dit niet inhoudt dat de moeder de beschuldiging altijd bewust verzint. Slechts van een zeer klein deel wordt in een strafrechtelijke procedure (uiteindelijk) bewezenverklaard dat de beschuldigde vader het misbruik heeft gepleegd. Een enkele vader in de voor dit onderzoek bestudeerde zaken gaf het misbruik toe. In de overgrote meerderheid van de gevallen is onduidelijk, en blijft onduidelijk of het misbruik heeft plaatsgevonden. Er blijft dus een groot grijs gebied wat betekent dat rechters vrijwel altijd onder onzekerheid moeten beslissen.

Beschuldigingen van seksueel kindermisbruik lijken over het algemeen gedaan te worden in complexe familiesituaties, waarin naast de beschuldiging nog meer problematiek speelt binnen de gezinnen, zoals psychische problematiek bij de ouders, financiële problemen, en een geschiedenis van conflicten over de kinderen. In slechts een kwart van de zaken werd de beschuldiging geuit tijdens het raadsonderzoek; in de overige zaken was de melding voorafgaand aan het raadsonderzoek naar voren gebracht bij een hulpverlener of hulpverleningsinstantie en/of bij de politie.

Uit het dossieronderzoek is gebleken dat de Raad voor de Kinderbescherming regelmatig zorgen uitte over de gevolgen van de beschuldiging zelf, en niet zozeer over het risico op het misbruik. Concreet werd bijvoorbeeld loyaliteitsproblematiek bij het kind genoemd en weinig contact tussen het kind en de vader, met als gevolg een verslechterde relatie. Ook zou de beschuldiging negatieve effecten kunnen hebben op de ontwikkeling van het kind omdat het opgroeit met een negatief beeld van de vader. Rechters onderschrijven deze zorgen. Daarmee is de beschuldiging zowel een potentieel signaal als zelf ook een oorzaak van onveiligheid en bedreiging voor het belang van het kind.

Rechters onderkennen dat zij onder moeilijke omstandigheden belangrijke beslissingen over de kinderen moeten nemen maar zij hebben geen handvatten of instrumenten om de beschuldiging van seksueel kindermisbruik te bevestigen of te ontcrachten. Sommige rechters stellen nadrukkelijk dat dit ook niet hun taak is. Tegelijkertijd wordt de Raad voor de Kinderbescherming veelvuldig om advies gevraagd in dit soort zaken. De Raad adviseert de civiele rechter regelmatig om definitieve beslissingen omtrent de kinderen aan te houden in afwachting van bijvoorbeeld hulpverlening of een ondertoezichtstelling. De rechter volgt in bijna alle gevallen het advies op. De geïnterviewde rechters geven echter aan dat zij het contact tussen vader en kind gedurende het raadsonderzoek liever niet geheel stoppen. Ze laten het, al dan niet begeleid, in stand om te voorkomen dat de relatie tussen de vader en het kind onnodig wordt beschadigd.

Hoewel sommige rechters zeggen zich helemaal niet te wagen aan een inschatting van het risico op misbruik en zo'n inschatting dus ook geen rol speelt bij hun beslissingen, lijkt het erop dat veel rechters wel degelijk een inschatting maken op basis van feiten en omstandigheden - via de stukken die zij voorafgaand aan de zitting aangeleverd krijgen en tijdens de zitting in gesprek met de ouders. Aanwijzingen halen de rechters veelal uit contextuele informatie, bijvoorbeeld of de moeder aangifte bij de politie heeft gedaan. Een enkele rechter geeft aan dat een ander indicator de timing van de beschuldiging betreft: het ophalen van oude beschuldigingen of juist in het heetst van de strijd een nieuwe beschuldiging uiten zijn elementen die de geloofwaardigheid kunnen aantasten. Moeders die een beschuldiging volhouden of die bereidwillig waren met de omgangsregeling mee te werken, zijn volgens de rechters voorbeelden van omstandigheden die maken dat zij geneigd zijn de beschuldiging serieus te nemen.

Rechters en advocaten wezen op de de facto zwakke positie van de vader. Anders dan in het strafrecht ligt het initiatief tot een rechtszaak bij de partijen zelf. De moeder kan zich in principe 'passief' opstellen door de getroffen afspraken omtrent de kinderen niet na te komen waardoor in de praktijk de vader actie moet ondernemen om zijn recht op bijvoorbeeld omgang te kunnen houden of krijgen, wat tijd en geld kost. Hij zal zich tegen de beschuldigingen moeten 'verdedigen' en heeft vaak de schijn tegen. Hierdoor heeft een moeder dus feitelijk een machtig wapen in de strijd. Het is voor de moeder echter wel een zware last om te dragen. Als zij haar vermoedens van seksueel kindermisbruik naar voren brengt, dan kan dat veel gevolgen hebben voor de kinderen zoals een intensief strafrechtelijk onderzoek en/of een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming, en minder of geen contact met de vader. Zodra een beschuldiging van seksueel kindermisbruik opkomt in een familierechtelijke procedure zijn het echter niet alleen de ouders, maar is het ook het kind dat de dupe is van de gevolgen daarvan. De aanwezigheid van deze beschuldiging zal hoe dan ook zijn sporen nalaten, ongeacht of er vastgesteld kan worden of het daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Hier refereert de titel van dit proefschrift dan ook aan: het 'kwaad' is de beschuldiging waaronder niet alleen het (risico op het) seksueel misbruik, en het 'erger' alle gevolgen van dien. Hiermee ligt de focus van deze problematiek, in het licht van het lage ophelderingspercentage, niet alleen op het risico van het misbruik maar zeker ook op de aanwezigheid van de beschuldiging en hoe de gevolgen van die beschuldiging beperkt zouden kunnen worden. Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat de aanwezigheid van de beschuldiging zelf door professionals als rechters en advocaten als bijna even schadelijk wordt gezien als het risico op misbruik. Maatregelen om de verstoring door de beschuldiging te minimaliseren en daarmee de wegen open te houden om herstel van de relatie tussen de vader en het kind net zo goed tot de taak van de civiele rechter.

Suggesties voor vervolgonderzoek en beleidsaanbevelingen

Dit promotieonderzoek is het eerste onderzoek in Nederland waarin de problematiek van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik tijdens een scheiding of familierechtelijke procedure van meerdere kanten empirisch is belicht. Vervolgonderzoek is wenselijk, zeker in het licht van het groeiende besef van de ernst van de gevolgen voor kinderen van zowel seksueel kindermisbruik als een (echt)scheiding en conflicten die daaruit voortvloeien. Om de omvang van het probleem in kaart te kunnen brengen, is meer onderzoek naar de prevalentie

van dit soort beschuldigingen van seksueel kindermisbruik van belang. Een andere suggestie voor vervolgonderzoek is om de ervaringen van en de gevolgen voor de betrokken kinderen te bestuderen. Zoals uit dit onderzoek blijkt, zal het in veel gevallen onduidelijk blijven of het misbruik heeft plaatsgevonden maar wordt er erkend dat de aanwezigheid van de beschuldiging an sich al problematisch is en schadelijk zou kunnen zijn voor de kinderen. Door ze te spreken, kan er een licht geworpen worden op de impact die beschuldigingen hebben gehad op de kinderen en de relatie met de ouders, en hoe kinderen de beslissingen van de civiele rechter ervaren hebben.

Uit het onderzoek kunnen ook verschillende aanbevelingen voor beleid afgeleid worden. Een eerste is de instelling van een regierechter die alle procedures van één familie afhandelt. De Handreiking Samenwerken bij Strafbare Kindermishandeling is een andere stap in de goede richting voor betere afstemming en om de strafrechtelijke en civielrechtelijke kant van de problematiek bij elkaar te brengen. Als een eventuele regierechter bij dit samenwerkingsverband betrokken zou kunnen worden, zou het doel van betere afstemming en snellere afhandeling mogelijk beter bereikt kunnen worden.

Wat begon als een onderzoek met het doel om evidence-based guidelines te ontwikkelen voor civiele rechters die in familierechtelijke procedures geconfronteerd worden met dit soort beschuldigingen, is gaandeweg het inzicht opgekomen dat niet de rechter (alleen), maar ook de organisaties waarvan hij afhankelijk is voor informatie, behoefte hebben aan meer houvast. Het uiteindelijke doel in dit soort zaken is altijd een zo gunstig en veilig mogelijke situatie creëren voor het kind. Uit dit onderzoek blijkt dat rechters enerzijds stellen dat het niet hun doel is om erachter te komen of een beschuldiging gegrond is, terwijl zij wel een risico-inschatting (moeten) maken. Ook valt er in adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming terug te lezen dat raadsonderzoekers uitspraken doen over hun visie op de gegrondheid van de beschuldiging. Er is echter geen uniforme aanpak in het maken van deze inschatting. Het zou wellicht helpen als er in ieder geval tot op zekere hoogte een kader wordt gegeven voor een feitenonderzoek.

Eén manier om dit te kunnen bewerkstelligen als het gaat om een beschuldiging van seksueel kindermisbruik is door gebruik te maken van het Scenario Analyse Model (SAM) opgesteld door de Landelijk Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken. Het model wordt gebruikt door de zedenpolitie wanneer zij een zedenzaak onderzoeken en er twijfels zijn over de geloofwaardigheid van de melding of aangifte. Het analysemodel geeft een aantal factoren die invloed kunnen hebben

op het ontstaan van een onjuiste beschuldiging. Centraal in het model staat de vraag of er aanwijzingen zijn van seksueel misbruik of dat er andere, *alternatieve* scenario's zijn voor het ontstaan van de verdenking. In het civiele recht zou het SAM gebruikt kunnen worden door organisaties die belast zijn met het onderzoeken van de gezinssituatie, en dit vervolgens terugkoppelen in een rapport aan de civiele rechter. Het zou van belang zijn dat ook de rechter kennis heeft van het SAM om de informatie beter te kunnen interpreteren maar het toepassen zelf zou geschieden door, het meest voor de hand liggend, de raadsonderzoeker tijdens een gezag- en omgangsonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming of een beschermingsonderzoek, of tijdens een ondertoezichtstelling door een gecertificeerde jeugdzorginstelling. Ook meldingen bij Veilig Thuis zouden een geschikte aanleiding zijn om dit model toe te passen. Het voordeel van civiele rechters, hulpverleners en raadsonderzoekers is dat zij veel achtergrondinformatie over de familie tot hun beschikking hebben. Hierdoor zou het relatief gemakkelijk moeten zijn om deze informatie 'langs de lat van het model' te leggen. Het model zou het gebrek aan een uniform kader kunnen opvullen, en een tool zijn om het risico op seksueel misbruik beter te kunnen inschatten.

Eén van de conclusies in dit proefschrift is dat de uiting van een beschuldiging van seksueel kindermisbruik 'an sich' spanningen tussen de ouders onderling en met het kind veroorzaakt en een signaal is van problemen binnen het gezin. Er zou beargumenteerd kunnen worden dat de mogelijkheid voor civiele rechters en andere professionals binnen het familierecht zoals medewerkers van Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming om een inschatting te (kunnen) maken van het risico op een onjuiste beschuldiging hierdoor overbodig is. Echter, als er vanuit civielrechtelijke hoek anders wordt omgegaan met de beschuldiging, dan kunnen de spanningen binnen een gezin en de druk op de relatie tussen ouders en kind verminderd worden. Het implementeren van (een versie van) het Scenario Analyse Model kan nog steeds, zodat de beschuldiging zelf zo min mogelijk een rol blijft spelen in de familie. Hierdoor wordt ook de discrepantie tussen de bewijsdrempels binnen het strafrecht en het feitenonderzoek binnen civielrechtelijke ketenpartners omzeild. Anders gezegd, door in plaats van alleen te focussen op de gegrondheid van de beschuldiging maar ook naar hoe en waarom deze is ontstaan, kan de impact van de beschuldiging op het kind en het gezin verminderd worden.